

TEORIJA SELEKCIJE I STRATEGIJA PREŽIVLJAVANJA

Dr. Tatjana Aparac-Gazivoda, Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske
znanosti, Zagreb

UDK 025.2

Sažetak

U radu se govori o problemima s kojima su suočeni današnji bibliotekari kad trebaju odlučivati o izboru građe za svoje knjižnice.

Upozorava se na neke konstante u teoriji selekcije suvremenog knjižničarstva koje najavljuju Naudova stajališta te na činjenice o kojima valja danas voditi računa: na raznolikost građe koja se nudi na tržištu, cijenu i uvjete njezina korištenja, na nove tehnologije, na nabavljanje i održavanje zbirke građe na tradicionalnim medijima, i slično.

Rasprave koje se vode vezano uz problem odlučivanja poznat kao "dostupnost naspram posjedovanje" upućuju na niz činitelja koje treba uzeti u obzir pri selekciji: cijenu, koštanja, brzinu opskrbe, pouzdanost i lakoću uporabe.

Naposlijetku, ukazuje se na probleme vezane uz izgradnju fondova u hrvatskim visokoškolskim knjižnicama.

UDC 025.2

Summary

Different problems of the librarians who are faced with selection of material for their libraries are brought out in this paper.

The author points out some persistent questions related to the domain of the selection theory of the modern librarianship, which started with Naud's theoretical views. Also some facts which need to be taken into account today e.g. the different types of material on the book market, their price and conditions of use, new technology, building library collections of traditional material, are numbered and described.

The debate about "access vs. ownership" stresses a number of important issues: the price of "owned" or "accessed" materials, the speed of supply, the reliability and ease of use.

Finally, the problems which Croatian academic libraries are facing today in collection building are presented.

U suvremenoj knjižničnoj teoriji izgradnja fondova zauzima važno mjesto. Time, dakako, ne želimo kazati da se kroz povijesni razvoj knjižničarstva izgradnji fondova nije posvećivala dostojna pažnja. Dapače, budući da je općepoznato i općeprihvaćeno motrište da snaga knjižnica, pa tako i knjižnične djelatnosti uopće, proizlazi iz njihovih dviju temeljnih funkcija – funkcije prikupljanja i funkcije čuvanja materijalnih nositelja na kojima je zabilježeno znanje i iskustvo čovječanstva, nesumnjivo je da na djelotvornom ostvarivanju funkcije izgradnje fondova počiva značajan dio civilizacijskih tekovina, a time i teza o važnosti knjižnica za društvo. Stoga je razumljivo da su bibliotekari nastojali fond svake knjižnice, bila ona javna ili privatna, upotpuniti najznačajnijim djelima dostupnim unutar kompleksa simboličke pisane kulture, pri čemu su se kontrapunktirala dva osobita pristupa – jedan razvijen na zasadama rigorozne selekcije, kakvu teorija kulture prepoznaje kao cenzuru, i drugi, koji je selekciji također posvećivao dužnu pažnju, ali je polazio od sasvim drugih ciljeva, onih koji su u srži knjižnične djelatnosti sme, a prema kojima bibliotečni fond treba ponuditi čitateljima raznoliku građu, neovisno od posebnih interesa društva. Taj je drugi pristup, cjelovito i sustavno predstavljen po prvi puta u Naudovoj knjizi *L' Advis pour dresser une bibliotheque*, a kasnije u mnogo navrata citiran i interpretiran.

Prije no što promotrimo današnju teoriju selekcije, korisno je podsjetiti se načela koja je u svojoj teoriji selekcije istaknuo Naud (1). Naime, za njega je prvi zadatak bibliotekara da u knjižnici osigura prisutnost djela *važnih* autora, starih i suvremenih, koja su popraćena interpretacijama učenih ljudi i njihovim komentarima, a sve na izvornome jeziku i pismu. Nadalje, treba uz nastojati da se prikupe djela onih autora koji su pisali o znanosti općenito ili o kojem znanstvenom području te djela onih autora koji su ponajbolje tumačili kojeg drugog autora ili koju drugu knjigu. U dobro opremljenoj knjižnici ne smije nedostajati kompilacija i traktata, ali ni djela onih autora koji su uveli kakvu novinu u znanost ili su što god preradili. Naudè se strastveno zalagao za to da u knjižnici nađu mjesto i djela onih autora koji su pisali protiv koje znanosti ili su se vlastitim znanjem suprostavili kojoj važećoj znanstvenoj teoriji, kao i djela najpoznatijih heretika, odnosno sma heretička djela. I naposljetku, dobro opskrbljena knjižnica treba prikupiti i "obične" knjige, rječnike, miscelaneu, razne zbirke i dr.

Svoj pristup selekciji Naudè je zasnivao na uvjerenju da knjižnicu, koja po svojoj namjeni treba biti dostupna svima, tj., slijedom njegova i tadašnjega svjetonazora, prosvjećenome sloju stanovništva, valja graditi kao enciklopedijsku, humanističku, eruditivnu i dakako galikansku.

Koliko god su ova temeljna načela i nadalje prisutna u svijesti svakog bibliotekara koji je uključen u procese izgradnje fonda svoje knjižnice, i koliko god ih se ne može isključiti iz temelja filozofijskih odrednica struke, toliko je selekcija već više od jednog stoljeća, a posljednjih nekoliko desetljeća

posebno naglašeno, nezaobilazan predmet rasprava o izgradnji fonda. Selekcija je nedvojbeno jedna od faza u izgradnji fonda koja zahtijeva jasnu teorijsku podlogu i vrlo precizne, pragmatički utemeljene postupke. Pa ipak, da li je selekcija jedan od onih "velikih mitova" (poput, primjerice, mita o sveučilišnoj knjižnici kao srcu sveučilišta, ili mita o koordiniranoj nabavi) koje tako često susrećemo u stručnim radovima iz područja knjižničarstva, ili pomalo gubi svoju negdašnju važnost u susretu s nepopustljivim zahtjevima iz svojega okruženja; ponajprije sa zahtjevima korisnika koji mogu odvesti selektore u područje "nabave po želji" onog pojedinog korisnika koji je imao sreću da svoju želju iskaže dok još ima raspoloživih financijskih sredstava, a zatim i sa zahtjevima finacijera koji svakim danom nemilosrdnije smanjuju sredstva za nabavu, čak i u vrlo razvijenim zemljama. U kontekstu "okruženja" ne treba zaboraviti ni proizvođače građe koja će, ulaskom u knjižnice, biti prepoznata u sintagmi "knjižnična građa", ili će biti dostupna s pomoću telekomunikacijskih veza i tako biti onim dijelom ukupne simboličke kulture koji se danas sve češće naziva "virtualna knjižnica". (2)

Svakako, sama selekcija neodvojivo je vezana uz prethodne dvije faze unutar procesa izgradnje fonda, dakle, uz fazu istraživanja zajednice korisnika i njihovih potreba i uz fazu oblikovanja plana nabave, odnosno određivanje nabavne politike knjižnice, uz faze koje danas, kao nikada ranije, postavljaju pred bibliotekare niz prepreka. Kažimo, na ovome mjestu, još i to da pisani plan nabave, koji, nažalost, u nas ima vrlo mali broj knjižnica, treba uključiti i pristup selekciji, odnosno treba utvrditi odgovornost za selekciju i osnovna načela i kriterije kojih se valja držati u samome postupku odabira kad do njega dođe, te pitanja vezana uz koordiniranu nabavu i alternativni način dobavljanja potrebne građe, što je danas u stručnim krugovima prepoznatljivo kao pitanje "dostupnosti naspram posjedovanja" (access vs. ownership).

Vratimo se na tren knjižničnome fondu. Za bibliotekara knjižnični je fond cjelina sastavljena od jedinica knjižnične građe različita oblika i različita sadržaja, organiziranih najčešće u dijelove koje nazivamo zbirka. Jedan od najvećih izazova knjižnicama u drugoj polovici 20. stoljeća izazov je odabira vrste građe. Do tada, proces odlučivanja bio je razumno pravolinij-ski, jer se radilo o tek nekoliko različitih vrsta građe, ponajčešće vezanih uz pojedine discipline poput zemljopisa i glazbe, a tehnička su pomagala bila relativno jednostavna i jeftina. Pojavom i širenjem optičke i laserske tehnike, digitalizacije audio i video zapisa i dostupnošću sve razvijenije kompjutorske i telekomunikacijske tehnike, od knjižnica se sve više očekivalo da prikupljaju i nove medije poput kompaktnih discova, digitalnih audio zapisa, laserskih diskova i kompjutorskih programa. Svi ti mediji, kao što je poznato, zahtijevaju vrlo sofisticiranu i često vrlo skupu opremu. Istovremeno, dakako, od knjižnica se očekuje da i dalje nabavljaju i održavaju zbirke na tradicionalnim medijima.

Nastojeći udovoljiti zahtjevima novoga doba i knjižnična teorija i knjižnična praksa polaze od "klasičnih" dvojakih kriterija: da bi fond bio sređen i tako dostupan korisnicima pod optimalno mogućim uvjetima, knjižnična se građa raspoređuje u zbirke ili prema vrsti nositelja (zbirke rukopisa, glazbene zbirke, zbirke zemljopisnih karata, mapa i globusa, zbirke CD ROM-ova i slično) ili prema logičkim cjelinama s obzirom na predmet, temu ili koje posebno područje, bez obzira na nositelja, odnosno u takvoj je zbirci objedinjena građa na različitim nositeljima, od rukopisa do elektroničkih dokumenata (primjerice, zavičajne zbirke, spomen zbirke, zbirke doktorskih radova, zbirke duplikata). Upravo stoga, svaka knjižnica promišlja na koji će način organizirati svoj fond i koje će sve zbirke uutar fonda graditi, jer je odabir odgovarajućeg nositelja, ako se određeni naslov nudi na rekoliko različitih nositelja (primjerice, u obliku klasičnog časopisa, na mikrofilmu, na CD ROM-u), vezan ne samo uz preference korisnika i raspoloživost odgovarajuće opreme za iščitavanje, ako je to potrebno (3), već i za unutarnju strukturu knjižnice, dodatne vještine njezina osoblja, načine pohrane i zaštite, načine korištenja i sl.

Svjesni niza poteškoća koje se pritom javljaju, pojedini će bibliotekari radije ostati na klasičnim medijima i tradicionalnim zbirkama u svojoj knjižnici, opravdavajući svoju neodlučnost u prvome redu nedostatnim financijskim sredstvima za moguće proširivanje izbora. Takve knjižnice, koje su možda u prethodnome razdoblju bile uzorno uređene i vođene, postupno će ostajati po strani ne samo u odnosu na nove oblike građe i nove komunikacijske tehnike, već i u odnosu na jednu od svojih temeljnih zadaća – da obavještavaju, odnosno upućuju i poučavaju. S druge strane, odvažniji će bibliotekari nastojati slijediti trendove i nabavljati raznoliku građu i po cijenu visokih troškova i uz rizik vezan uz "trajnost" novog medija, opredjeljujući se za nove zbirke građe posebne vrste, koje možda neće doživjeti predviđeni rast – ili zbog prekoračenja budžeta, ili zbog nemogućnosti da se redovito obnavlja nužan strojni pogon, ili zbog kojeg drugog razloga.

Međutim, zbog drastičnih smanjivanja sredstava za nabavu knjižnične građe i u razvijenim zemljama mnoge se knjižnice suočavaju s problemom kako provoditi selekciju čak i onda kad je nabavna politika dobro promišljena i dobro postavljena. Česta je pojava danas da knjižnice značajno smanjuju postojeće pretplate časopisa, pri čemu se bibliotekari oslanjaju na relativno dobre informacijske izvore o časopisima i na dobavu traženih članaka putem međuknjižnične posudbe. Oslonac takvim odlukama nije teško pronaći u podacima iz istraživanja korištenosti časopisa (4) i u mjerenjima ekonomskih učinaka troškova te podacima vezanim uz brzinu opskrbe, pouzdanost i lakoću korištenja, što sve govori u prilog tome da je dostupnost časopisa brža i jednostavnija nego što je to u slučaju knjiga i druge građe. Tome svakako pridonose i suvremene tehnike i postojanje sve većeg broja elektroničkih časopisa.

Međutim, bibliotekari u znanstvenim knjižnicama nerado se priklanjaju tome rješenju, čak i ako su prisiljeni da zbog osiguravanja priljeva tekućih naslova željenih časopisa, drastično smanjuju nabavu knjiga. Razloge tomu, M. Line nalazi u trima postavkama: ili bibliotekari ne vjeruju u "dostupnost" kao stvarnu i izvedivu alternativu, ili su prisiljeni da djeluju iracionalno (najčešće pod pritiskom profesorskih zahtjeva) ili nisu uopće svjesni što čine. Ove Lineove postavke bilo bi zanimljivo potkrijepiti podacima iz istraživanja u našim visokoškolskim knjižnicama.

U nekim hrvatskim knjižnicama, a ovdje će nas prvenstveno zanimati visokoškolske knjižnice, relativno je jednostavno uočiti nedostatak bilo kakve sustavne izgradnje fondova, a time i nepostojanje utvrđene nabavne politike i načela selekcije. Nabava je stoga sporadična, a nabava inozemnih časopisa prepuštena uglavnom Ministarstvu znanosti kao financijeru u okviru čijih se odobrenih sredstava valja vješto snalaziti. U takvoj situaciji dakako da se o novim medijima tek može "sanjati". Čak i onda kad je omogućena telekomunikacijska veza, tj. kad knjižnice postaju mjesta iz kojih se izravno pretražuju baze podataka i izravno komunicira s članovima znanstvene zajednice širom svijeta, kvaliteta lokalnoga fonda, a još češće (ne)postojeće knjižnične usluge, ne jamče korisniku da će dobiti potrebnu građu, osim u slučaju da iz dostupnih baza punih tekstova osobno s mreže preuzme onaj tekst koji ga zanima. Kad kažemo (ne)postojeće knjižnične usluge, mislimo na one knjižnice pri fakultetima koje još uvijek nemaju uređene lokalne baze podataka pa tako i ne sudjeluju u stvaranju središnjih baza podataka, čime je onemogućena informacijska djelatnost i te pojedine knjižnice i informacijska djelatnost na nacionalnoj razini jer se kod starijih knjižnica najčešće radi o značajnim zbirkama znanstvene literature za određeno uže znanstveno područje, odnosno o građi do koje se i inače teže dolazi. Zatim, mislimo i na nedovoljnu obavještenost korisnika o mogućnosti međuknjižnične posudbe i o drugim dostupnim informacijskim izvorima na koje bi ih se moglo uputiti, odnosno na odsutnost međuknjižnične suradnje općenito.

U takvim uvjetima, izgradnja fondova do krajnosti je marginalizirana. Naime, dijelom zbog apsolutno neodgovarajućeg financiranja, u čemu se kod odgovornih (Vlada, resorno ministarstvo, a i sba država) prepoznaje nedostatak svijesti o potrebitosti knjižnica i njihovoj važnosti u visokoškolskoj nastavi i znanosti (5), a dijelom zbog posvemašnje izoliranosti fakultetskih i središnjih sveučilišnih knjižnica od glavnih tokova života i rada svakog od četiriju hrvatskih sveučilišta, fondovi tih knjižnica gotovo su bez iznimke lišeni priljeva nove građe, ne samo u odnosu na nove vrste građe, koje gotovo da i nema (uz iznimku nekih prirodoslovnih i medicinskih knjižnica), već i s obzirom na postotak prinova u odnosu na ukupan fond. Zbirke su, uz tzv. opći fond, kojemu je zbog organizacijskih razloga često priključena i referentna zbirka, u visokoškolskim knjižnicama uglavnom organizirane kao zbirke periodike i zbirke za kratkoročnu posudbu studentima te zbirke doktorskih

i magistarskih radova, a nije na odmet spomenuti i zbirke fotokopija koje odgovorni bibliotekari brižljivo pribavljaju, kršeći pritom, naravno, propise vezane uz autorska prava. Pojedine vrste građe (skripta, doktorski i magistarski radovi, npr.) pristižu u visokoškolske knjižnice na osnovi odgovarajućih internih propisa, dakle, za tu se građu ne izdvajaju sredstva iz knjižnice odobrenog budžeta. Jedan broj časopisa pristiže zamjenom, kadkad darom profesora, a jedan broj naslova se kupuje. Valja kazati da se evaluacija korištenja časopisa ne provodi, tako da je vrlo teško ustanoviti opravdanost nabave baš jednog, a ne kojeg drugog naslova. Broj knjiga, napose inozemnih, pao je ispod svake razumne granice, a teško je utvrditi kriterije prema kojima se nabavljaju upravo oni naslovi koji se nabavljaju.

Prema mišljenju stručnjaka koji su se temeljito bavili pitanjima evaluacije fondova u znanstvenim knjižnicama (M. Line, D. Urquhart, Kent, A. et al., Clapp, V. i R. Jordan, Buckland, M. i I. Woodburn, i drugi) niz je načina da se procijeni vrijednost knjižničnoga fonda (od statističkih podataka o korištenju i potraživanju određenih naslova, raznih unaprijed pripremljenih "formula" poput, primjerice, Clapp-Jordanove ili Washington State Formule, do mišljenja eksperata), i da se na osnovi prikupljenih podataka i obavljenih analiza poboljša nabava, odnosno pridonese stalnom odvijanju procesa izgradnje fonda, unutar kojega će svaki novi podatak biti poticajan za ostvarenje krajnjeg cilja u izgradnji fonda – ustanovljivanje snage i slabosti postojećeg fonda i njegova optimalna dogradnja. Pomanjkanje takvih ispitivanja, dakle, neposjedovanje podataka o korištenosti fonda i o njegovim nedostacima, ne samo da onemogućuje daljnju izgradnju fonda, već ne može utjecati ni na iznalaženje alternativnog načina kojim bi se osiguravala ona građa koje u fondu određene knjižnice nema.

Kako u takvoj situaciji uopće govoriti o izgradnji fondova u hrvatskim visokoškolskim knjižnicama? Ili, možda bi trebalo kazati da upravo zbog takve situacije bibliotekari trebaju izgradnji fondova posvetiti veću pozornost no što su to ikada ranije činili. Mogućnost da se jednostavno prihvati gledanje koje trenutno prevladava u nekim američkim i britanskim knjižnicama, zasnovano isključivo na otporu restriktivnim metodama u financiranju visokoškolskih knjižnica, a prema kojemu je "dostupnost" daleko važnija i djelotvornija, pa čak i ekonomičnija od "posjedovanja", iznimno je velika. No, treba li tome podlijeći ili je nužno upitati se može li odluka o tome da li posjedovati građu u vlastitoj knjižnici ili na zahtjev korisnika omogućiti dostupnost onoj građi koju ne posjedujemo, biti uvjetovana samo financijskim razlozima. Naime, u pomanjkanju sredstava za sustavnu izgradnju vlastitoga fonda, naše su knjižnice tijekom vremena postupno napuštale "sustavnost" u korist "slučajnosti" odnosno zamijenile su selekciju improvizacijom, a nemogućnost da se odgovori na zahtjeve korisnika građom iz vlastita fonda nastoje nadoknaditi međuknjižničnom posudbom, osigurava-

jući pritom upornome korisniku da ipak, uz odgovarajući utrošak vlastitih sredstava, dođe do one građe koja mu je potrebna. (6)

Odluka o tome da li nabavljati, dakle, posjedovati ili osigurati dostupnost tražene građe ne bi se smjela donositi samo na osnovi relativnog učinka troškova ili na samoj učinkovitosti. Osnovni kriteriji za učinkovitost su, prema Lineu, brzina opskrbe, pouzdanost i lakoća korištenja, a ne financijski pokazatelji, koji, dakako, nisu nevažni, ali im se može pristupiti s nekoliko različitih motrišta. Brzina opskrbe za određenu vrst građe, ponajprije za strojno čitljive zapise i za građu koju je moguće lako fotokopirati i odaslati (npr., članak u časopisu) danas se mjeri minutama, a pouzdanost najčešće ovisi o dobroj obavještenosti bibliotekara, odnosno o njegovoj vještini da potreban dokument zatraži na pravome mjestu. Lakoća korištenja fotokopiranih dokumenata također se ne dovodi u pitanje. Ako se, međutim radi o knjigama, ili npr. o pločama ili kakvom starom rukopisu, do traženog se primjerka dolazi znatno sporije, a ako se osigurava njegova mikrofilmska kopija, iščitavanje je svakako otežano. Što se same pouzdanosti tiče, upitno je da li će se knjižnica koja posjeduje zatraženi primjerak odazvati molbi ako je time njezinim korisnicima otežano korištenje. Istraživanja u Britaniji i SAD-u pokazala su, naime, da se samo 70% građe potrebne znanstvenicima nalazi u fondu matične knjižnice, ali i da je 60% građe dostupno na zahtjev. To znači da je preostalih 40% najtraženija građa, uglavnom potrebna studentima, pri osiguravanju koje ne može pomoći ni međuknjižnična posudba jer je brzina opskrbe neodgovarajuća. (7)

Jedna od mogućnosti koja je pred hrvatskim visokoškolskim knjižnicama, a i pred njihovim financijerom, svakako je sustavno osiguravanje osnovne udžbeničke literature i skripata u središnjim fakultetskim knjižnicama te namjenski izdvojena sredstva za obogaćivanje referentnih zbirki. Druga mogućnost svakao leži u koordiniranju nabave na razini sveučilišta i na nacionalnoj razini s temeljito zacrtanim programom međuknjižnične posudbe.

Drugim riječima, vratimo li se teoriji izgradnje fondova i teoriji selekcije, valja kazati da tradicionalni naglasak na razvoj velikih lokalnih znanstvenih fondova, koji u nas tek valja osmisliti, treba ujedno usmjeravati prema razvoju izvrsnih lokalnih radnih zbirki, vezano uz specifične odrednice pojedinog sveučilišta, kojima se unutar kompleksa restrukturiranja hrvatskog visokog obrazovanja i znanstvenoga rada također daje posebno mjesto. Uz to, iznimno je važno da se omogući pristup potrebnoj znanstvenoj literaturi bez obzira gdje se nalazi. To je nedvojbeno prihvatljiva alternativa za one korisnike koji se već sada oslanjaju na opskrbu dokumentima iz drugih izvora (putem telekomunikacijskih mreža, fotokopija ili klasičnom međuknjižničnom posudbom traženog primjerka). Alternativa je to koja, međutim, zbog ograničavajućih faktora, koje smo ranije naveli, ne mora

uvijek biti zadovoljavajuća, a svakako je skuplja uslijed čega korisnici, ako moraju sami platiti uslugu, mogu postupno smanjivati svoje zahtjeve.

Osiromašeni fondovi s jedne strane, i ne uvijek idealna "dostupnost" dovode do toga da se knjižnične usluge sve skromnije što izravno utječe na znanstveni i nastavni rad, ozbiljno ga ugrožavajući, ako ne i onemogućavajući.

Bilješke

1. Usp. Naudè, G. Advice on establishing a library. Berkeley; Los Angeles : University of California Press, 1950. U svojoj knjizi, koja je i danas može biti bibliotekarima poticajna i u kojoj su izložena načela prihvatljiva i današnjim bibliotekarima, Naude, koji je bio poznat kao "peritissimus librorum indigator", o selekciji govori napose u šestome dijelu – *Odabiranje knjiga*, ali se kroz cijelu knjigu provlači njegov credo "dovesti biblioteku do savršenstva". Slijedom toga, nije samo potanko naveo osnovna načela kojih se pri odabiru knjiga valja držati, već je isticao da bibliotekar treba prihvatiti savjete i sugestije svih onih koji ih mogu pružiti te da treba čitati i vrijedno prikupljati svu literaturu koja govori o knjižnicama. Nije li takvo stajalište vidljivo i u naših starijih kolega, poput Deželića i Rojnića u Hrvatskoj, ili Pirjaveca u Sloveniji?

2. Nije na odmet napomenuti da današnji izdavači elektroničkih časopisa neprestano smanjuju cijene pretplata čime, s jedne strane, privlače kupce, pa tako i knjižnice, ali postupno i preuzimaju nadzor nad korištenjem, što kod nekih bibliotekara izaziva nemalu zabrinutost.

3. Valja spomenuti i pojavu multimedijских paketa koji zahtijevaju posebne konfiguracije na radnim kompjuterskim stanicama, a koje su vrlo skupe i pri nabavi i za održavanje. W. R. Perryman navodi podatak da je tvrtka *Vojager* započela seriju klasične muzike *CD Companion* u sklopu koje se priprema kompaktni disk sa disketama na kojima je programska podrška. Takav paket potražuje Machintosh osobno računalo, kompatibilan CD ROM pokretač, hypercard softver, tiskač, slušalice odnosno pojačala. Tvrtka *Warner Communications* za svoju seriju *Warner Audio Notes*, potražuje sve što i *Vojager*, uz dodatak grafičke kartice, pokretača za laserski disk, videodisk interfacea, kolor TV monitor, MIDI (Musical Instrument Digital Interface) i synthesizer. Cijena samih paketa je 99 \$ za Bethovenovu simfoniju No. 9 u izdanju *Vojagera*, te 66 \$ plus dodatnih 70 \$ za laserski disk za Mozartovu *Čarobnu frulu* u *Warnerovu* izdanju. Uz to, dakako potrebno je osigurati navedenu opremu cijena i održavanje koje su veoma visoki. Usp. Perryman, W. R. The changing landscape of information access : the impact of technological advances upon the acquisition, ownership, and dissemination of informa-

tion resources within the research library community. // *Journal of Library Administration* 15 (1991), 1-2, 73-93.

4. Poznat je niz studija o korištenosti časopisa, i njihovo nabranje nije od veće važnosti za ovaj rad. Želimo samo upozoriti da se koncem 60-ih godina, na osnovi tada provedenih istraživanja, zaključivalo da je isplativo naručiti onaj naslov časopisa koji se koristi najmanje šest puta godišnje. Početkom 90-ih, zbog visokih cijena časopisa, uporaba koja se u knjižnici smatra ekonomičnom penje se iznad dvadeset puta godišnje. Svaki naslov časopisa koji nema takav čitateljski krug, smatra se preskupim za poslovanje knjižnice, njegova se pretplata uobičajeno stornira, a korisnicima se omogućuje dobava fotokopija pojedinog željenog članka.

5. Kao primjer navodimo Filozofski fakultet u Zagrebu koji je tijekom 1994. godine kupio 648 knjiga, a od Ministarstva znanosti dobio je potporu za kupnju 216 inozemnih časopisa, broj naslova koji je ove godine smanjen na 202. Sbm fakultet iz svojih "unutarnjih rezervi" financira nabavu još 29 naslova, uglavnom vezanih uz projekte. Zornosti radi, podsjećamo da se radi o jednom od najstarijih i najznačajnijih fakulteta u ovome dijelu Europe na kojemu se proučava preko dvadeset znanstvenih disciplina i niz subdisciplina, i na kojemu studira preko 3.000 studenata. Pravo malo sveučilište!

6. Uz takav pristup bibliotečni su teoretičari otvorili i druga zanimljiva pitanja koja nisu izravno u vezi s našom temom, ali ih zbog zanimljivosti valja spomenuti. Kao posebno važno, pitanje je naplaćivanja usluga od korisnika. Ostaje li knjižnica i nadalje dostupna svima pod jednakim uvjetima, ili pak samo privilegirani mogu dobiti ono što potražuju. Ne napušta li se time jedna od temeljnih ideja o visokoškolskoj knjižnici kao nezaobilaznom čimbeniku nastave i znanstvenoga rada na sveučilištu. Irene B. Hoadley upozorava na jedan drugi paradoks – knjižnice, naime, naplaćuju usluge međuknjižnične posudbe, dakle, za onu građu koju ne posjeduju, a ne naplaćuju uporabu one građe koju posjeduju. Naplaćuju se i tzv. dodatne usluge, npr., pretraživanje računalnih baza podataka. Ne treba također ispustiti iz vida, napose u planiranju, da su određeni tekstovi dostupni danas jedino s pomoću telekomunikacija, i da zbog toga njihova dostupnost ne može biti postavljena kao "dodatna usluga", već ih treba promatrati kao dio globalne knjižnice do koje lokalna knjižnica treba osigurati pristup. Usp. Hoadley, I. B. Access vs. ownership : myth or reality. // *Library Acquisitions : Practice & Theory* 17 (1993), 2, 191-195.

7. Usp. Line, M. Acces versus ownership: how real an alternative is it?. 61st IFLA General Conference, 20-26 August 1995, Istanbul, Turkey. 092-UN-2-E. Booklet 1, 18-28.